

РЕСПУБЛИКА ИНГУШЕТИЯ

ГІАЛГІАЙ РЕСПУБЛИКА

ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "СРЕДНЯЯ
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА № 20 ГОРОДА НАЗРАНЬ им.ДЖАМБУЛАТОВА З.Р."

386101, Республика Ингушетия, Назрань, ЦАО, ул. Б.Ш. Тумгоева 10 тел. +79888020330

РАССМОТРЕНО:
на заседании МО
руководитель ШМО
_____ Хучиева З.И.
Протокол № 1
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:
зам. директора по УВР
_____ Муталиева Ф.У.
Протокол № 1
от «29» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:
директор ГБОУ
"СОШ №20 г.Назрань
им.Джамбулатова З.Р."
_____ Албогачиева Х.Х.
Приказ №
от «» сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 2-х классов

г.Назрань, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхошакхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а кьоастаде а, х1аьта цар шоай

произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца бераштаг1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхъ-эзделца кхебе, дикачун-вочун кьоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фальгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалханеболаш хьабенаб. Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттерауйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

1-4 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэхьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духьа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалханеяц, ший чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цулсовг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргья царна.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга ахьежжа, тайп-тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза кьоастанеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

Къаьста теркам т1абахийта беза дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкъера белгалгьяхьа моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалехшоашта хетар оалаш, 1алама сурташ дийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а дахка хьожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаъл шаърде, х1ана аьлча, из йоазонца беш болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хьежжа. Деша дешара лерх1амашка хьежжа.
- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжа беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.
- 31амигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхувш хилар хьахьокхар.
- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хьаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараица новкъостал а деш. Деша кьайла ма1ан ха, из тахка.
- Произведенеш шоайла йиста, в1аишкаоттае, юкъярадар а тарадоацар а хьаоалаиш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаиш доаладе, даьржа дувзаденна къамаъл де.

- Г1алг1ай фьалгаиш кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.
- Поэзи а проза а шоайла кьоастае ха, литературнии 1илман кхетам балара текстаиш санна.
- Кхоллама навикаиш хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаиш, проектни т1адуллариш кхоачаидеиш.
- Дешаишдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

- Дувцара къамаъл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараиш тела. Диалогте, тоабак болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахьа хетар ч1оаг1аидеиш, кхычарца къамаъл де хар.
- Темага хьежжа 5-6 предложенех дувзаденна къамаъл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, кьовсама юкье дакъа лаца.
- Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаица къамаъл де.
- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереица.
- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, кьовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеиш йоалае ха.
- Боккхийчарца къамаъл деш, книжкаиш, дошлоргаиш, энциклопедеиш дешаиш кердадар, пайдабар леха.
- Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хьежжа, слайдашка хьежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кьахетаме, в1аиш новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг ховиш хила, ше малаг1ча этносаца лоарх1аиш ва ха. Кхыча кьамех цар сий деш къамаъл дар.
- Кхыйола культураиш а, кьамаиш а долга ховиш хилар, дикаг1а довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракхетариш хьаала хар (нохчий, татарариш, 1арбий, сирийцаиш, кх. д1. а).

-Юкѡа а ца лелхаиш, кхычунга ладувгIа ха, ший уйла сатийна дIаалар, тайп-тайпара аргументаи а йоалаеиш. Дешархой вIаиш кѡовсам балара бахъанаиш ха.

- ЦIагIа а классе а книжкаиш дешара тIакхувиш хилар хъахъокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эиша материал кийчъяр.

- Йоазонхой кхолламах ха безам болаиш хилар хъахъокхар, шийна эггара чIоагIагIа безачар цIераиш яха хар, безара бахъан а хъаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эишаиш болга хар.

-Ишколе вахара бокъонаиш йовзар, цар дешархочоа луп айда малагIа ба хар. Дикача дешархочун масалаиш доаладе йийишаца произведени юкъера.

- Сага новкъостал доацаиш ше болх бе ховиш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховиш хила.

-Поэтически деиша хозал ховиш хила, йоазонхочо деишаишца сурт дулаиш доаладаь деишаиш хъалаха ховиш хила. Хозахийта деишаиш а эпитетаиш а шоай къамаьла юкъедоаладар.

-Эздедаца дар доацар ховиш хила, литературни турналхоехи эздийча сагахи йоахка оамалаиш хъаювцаха, гIулакхаца дар доацар кѡоастаде ха.

- Дешаиш а яздеиш а нийса вагIараи бIаргий са толха ца дараи йоагIа бокъонаиш ховиш хила. КIаьдвалар дIадоаккхаиш е еза упражненеиш йовзаиш, уж еиш хила. Саг унахцIена хилара бокъонаиш цIагIа а накъайоалаиш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо къаман гIулакхаи эздедаи тIакхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхъалкхен гражданин ше волга ховиш хилар;
- дешархочун оамалаиш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахъа а.

ГIалгIай метто, эрсий метто санна, метта Iилман дакъа а ший маIанна а йоккха моттиг дIалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маIан да. Наьна метто юкъелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца Iимерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаиш.

Тахан латтача хъале гIалгIай мотт Iомабара, цу метта йоазув де хара Iалаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. ХIанзарча зама бераша Iалаьмате дукха бувцаиш лелабу эрсий мотт. ЦIагIа а ара а бераша шоай наьна метта къамаьл кIезига ду. ГIалгIай мотт бувцачар а къамаьла юкъе дукха эрсий дешаиш леладу, цудухъа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Ишттача хъале тIехь тIайоагIаца хана гIалгIай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хъалха латта декхар да гIалгIай метта дешари йоазуви дешархошта Iомадар, безам тIабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КIира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мотт Iомабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара дIахъехе. Цу тIа йоазув де гIалгIай метта хала а дац, хIана аьлча, гIалгIай абата тIа дукхагIадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта Iомаде IотIакхета алапаш да: I, аь, гI, кх, къ, кI, пI, тI, хь, хI, цI, чI, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархочо боккха теркам тIабахийта беза дешаиш дIаоалаиш яздеиш йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хъаалара, хIана аьлча, бери яздеча хана ше харцахъа дош дIааларга хъежжа гIалаташ а деш яздергда. Из болх I классе денз ца хаддаиш бе беза, йоазув нийса хургдолаиш.

№	Тема	Сахьатий боарам.	План	Факт
2 кл.				
<u>Гуйра.</u>				
1.	«Гатта деша го».Озиев С. «Ахка дагадоха вайна». Шадиев С	1с.	04.09	
2.	«Чкъаьре». Евлоев М. «Гуйре».Осмиев Хь. «Гажий беша».Осмиев Хь	1с.	11.09	
3.	«Мужгеи чай». (эрсий фаьлг) «Гуйра». «Гарагураш». Яндиев Дж. «Акха боабашк». Шадиев С	1с.	18.09	
4.	«Хьажкий кхай тIа».Осмиев Хь «Дошо гуйра». Хамхоев А «Гуйрен гулакхаш». Кицаш. Классал арахьара дешар	1с.	25.09	
<u>Вай Даьймохк.</u>				
5.	«Хьа Даьхе-ГIалгIайче». Шадиев С. «Наьна лоамаш».Яндиев Дж «Лоамашка».Гамботов Б	1с.	02.10	
6.	«Машар эш».Чахкиев Ю. Чудерзора урок «Хьа йоккха Даьхе-Россия». Шадиев С. * « <i>Вай турпала юрташ</i> ». «Вай герб». «Байракх». * <i>Кицаш</i> .	1с.	09.10	
<u>Берий вахар.</u>				
7	«Фу аьлар лоро»? Шадиев С. «Мекьал». Арчаков С «Хьаьша лархIар».Танкиев А. «Наькьа эздел».	1с.	16.10	
8	«Туми». Базоркин М. * « <i>Уй да бехке</i> ». Кодзоев Т. «Доккха дий дуне»? Хашагульгов I.	1с.	23.10	
9	«Охца Муса». Мазиев М. * « <i>Изаи</i> ». Ахильгов М «Мурад». Шадиев С.	1с.	06.11	
10	«Деша аха кIордаьд».Шадиев С. «ВIаьхий Аслан». Горчханов Б. Кицаш Классал арахьара дешар	1с.	13.11	
<u>Вай доттагIех-хьайбаех.</u>				
11	«Хьайбаш кьовсадалар».(фаьлг) Ушинский К. «ХIаьтал-метал». Хашагульгов I. «Зоопарке». Шадиев С	1с.	20.11	
12	* « <i>Бакьилг</i> ». Ахильгов М. «Тайша бIийг». Арчаков Т «Борзи сискали». (ГIалгIай фаьлг) Чудерзора урок.	1с.	27.11	
13	«Борцакх». Хашагульгов I. «КIазилги газилги». «ГIаьзии аьрзии». Хашагульгов I	1с.	04.12	

14	«Борз». Хамхоев М. * « Фатимай пхьагал ». Дидигова А. «КІазилг». Патиев С.		11.12	
15	«Цици». Ганиева М. «Къулац». Мерешков С * « Маькара цогал ». (фаьлг)	1с.	18.12	
16	«Борзи цогали». (фаьлг) «Сай». (фаьлг) «Іа». Осмиев Хь. Кицаш.	1с.	25.12	

17	«Илли ала». Пушкин А. «Лийга дув». Льянов М. «ЖІале Лар». Шадиев С. «Іай». Ведзижев А.	1с.	08.01	
18	* « Чарахье ». Гамботов Б. «Іай хьунагІа». Хашагульгов І. «Іан ди». Мазиев М	1с.	15.01	
19	«Марем». Мазиев М. «Іан ловзар». Картоева М	1с.	22.01	
<u>Болх-йоккха гІозале.</u>				
20	«Маднат». Шадиев С. «Ахьмад гІишлонхо». Арчаков С. * « Хьан болх ба дикагІа ». Шадиев С	1с.	29.01	
21	«КІа, кІа».Осмиев Хь. «ЖаІу хургва со а». Гагиев Г. . * « Воте когаметта дІаоттаргва со ». Шадиев С«Фийг». Осмиев Хь. Кицаш.	1с.	05.02	
<u>Дувца вай ноаноех лаьца.</u>				
22	«Са нана дика я». Хамхоев А. * « Са даь-нана ». Медова З. «Са нана». Хамхоев Т.		12.02	
23	«Бекарг». (фаьлг) «Мама яь ди». Ахильгов М. Кицаш. «Башир». Муталиев Хь.-Б.	1с.	19.02	
<u>БІаьсти.</u>				
24	«БІаьстен бутт». Шадиев С. «БІаьсти». Хашагульгов І. * « Оалззараша бІенаш мишта дехк ». Патиев С	1с.	26.02	
25	«Алкхашк Іовдала яц». Шадиев С. * « Бекарг ». (фаьлг) Кодзоев І. * « Бумбарг ». Хашагульгов І.	1с.	04.03	
26	«Човкарч». «Алкхашкаш». Хашагульгов І. * « Боали хьачи ». Хашагульгов І.	1с.	11.03	
27	«Мала мичахьа вах». Чахкиев С. «Готахьазилг». «БоргІилг». Хашагульгов І.Кицаш.	1с.	18.03	
<u>Багахбувцам.</u>				

28	«Халкъа багахбувцам». Шадиев С.		08.04	
28	«Дагардергаш». «Пхъабургаш».	1с.	15.04	
29	«Тхъуж-илли». «Малав майрагIа». «Хъоастарг».	1с.	22.04	
30	* « Цогала нитам ». (кIоанолг) «Борзи жIали». (кIоанолг)	1с.	29.04	
31	«Кери къайги». (кIоанолг) * « Нали, цогали, борзи ». (кIоанолг)	1с.	06.05	
32	«Цогали боабашки».	1с.	13.05	
33	«Халкъа беламе дувцараш».	1с.	20.05	
34	Чудерзора урок.	1с.	27.05	